

MAŁGORZATA DAJNOWICZ
EWA WIAZOWSKA

KOBIETY WŚRÓD ELIT POLITYCZNYCH WOJEWÓDZTWA PODLASKIEGO

STRESZCZENIE

Artykuł ukazuje analizę wyborów samorządowych w województwie podlaskim. W wyniku tej analizy ustalono odsetek i liczbę radnych wyłonionych w wyniku wyborów samorządowych w latach 1998-2010. Odsetek kobiet radnych w analizowanych latach ulegał zwiększeniu. W większym stopniu uczestniczą w polityce (jako radne) kobiety z miast (do 25% składu rad) w porównaniu do radnych powiatów (do 17%). W skład elit politycznych (po wygranych wyborach „wstępując” do polityki) wchodzi kobiety osiągając wiek ponad 40 lat, z wykształceniem wyższym, o ustabilizowanej pozycji zawodowej i najprawdopodobniej rodzinnej. Część radnych (zwłaszcza radne sejmiku) aktywność polityczną podejmowała we wcześniejszym okresie, przykładowo na poziomie gmin. Najwięcej radnych sympatyzowało z partiami i komitetami lokalnymi, związanymi z prawicą. Analiza wyborów samorządowych wyłoniła wcześniej ustalony obraz wpływów politycznych poszczególnych nurtów politycznych na obszarze województwa podlaskiego. Wpływy prawicy dominują w zachodniej części województwa, lewicy – we wschodniej. W miastach (Białystok), a dotyczyło to głównie wyborów w 2010 roku największe sympatie polityczne uzyskał blok liberalny.

WOMEN AMONG THE POLITICAL ELITE OF PODLASIE PROVINCE

SUMMARY

The article presents the analysis of local elections in Podlasie province. The conducted research served as a tool to determine the percentage and the number of councilors selected in the local government election between 1998 and 2010. The proportion of female councilors has increased in the examined years. Furthermore, women from towns or cities participate in politics more (the constitute up to 25% of the full city councils) as compared to the their female counterparts in districts (up to 17%). Women entering the political elite are usually about 40 years old, with academic education and with a stable both professional and most probably family situation. Some councilors, councilwomen in particular, started their political activities earlier, for example at the gmina level. Moreover, most members of the researched group supported the right wing political parties and local committees. The local elections analysis confirmed the

predetermined image of the political trends in Podlasie voivodship, i.e. the predominance of the right wing parties in the western part of the voivodship and prevailing influence of the left wing parties in the eastern part. When it comes to the cities, e.g. Bialystok, liberals gained most political support.

Słowa kluczowe: elity polityczne, polityka, wybory, kobiety, Podlasie

Key words: the political elite, politics, elections, women, Podlasie

* * *

1. Uwagi wstępne

Elity polityczne czy elity władzy doczekały się wielu analiz naukowych [Żyromski, 2007; Pałeczki, 1992, s.106]. Również na temat elit lokalnych i regionalnych opublikowano sporo opracowań. Artykuł obejmuje zagadnienie dotyczące elit lokalno-regionalnych (samorządowych), tzw. elit średniego szczebla, czyli elit powiatowych, radnych miejskich (miast na prawach powiatów) oraz radnych sejmików powiatowych. Analizie poddane zostaną głównie elity powiatowe, które znajdują się z jednej strony „ponad” elitami gminnymi a jednocześnie „poniżej” struktur politycznych regionalnych (wojewódzkich). Elity powiatowe znajdują się niejako „pomiędzy” elitami lokalnymi a regionalnymi [Wasilewski, 2006, s.9-10]. Współcześnie elity polityczne definiowane są bardzo szeroko. Najczęściej przyjmuje się, że są to przedstawiciele społeczeństwa zajmujący naczelne pozycje w strukturach politycznych i mający wpływ na treść decyzji politycznych. Elity średniego szczebla „stanowią kluczowe ogniwo powiązań pomiędzy elitami narodowymi a masami”, zachowują szeroko rozumianą autonomię w strukturach władzy oraz wpływów w społeczeństwie [Wasilewski, 2006, s.15]. Z dotychczasowych ustaleń badawczych wynika, że rekrutacja elit politycznych odbywa się zazwyczaj od pracy politycznej czy parapolitycznej na poziomie niższych szczebli politycznych do szczebli wyższych. Elity polityczne działalność polityczną najczęściej rozpoczynają w organizacjach społecznych czy partiach na poziomie powiatu czy gminy, aby później awansować do struktur krajowych [Dajnowicz, 2012, s.7].

2. Uwarunkowania udziału kobiet w polityce

Badacze problematyki związanej z udziałem elit we władzy podkreślają, że słaba reprezentacja kobiet w przestrzeni politycznej jest efektem szeroko rozumianego wykluczenia społecznego. Dotychczasowe badania problematyki wskazały jednoznacznie, że wyborcy mają mniejsze zaufanie do kandydatek kobiet w porównaniu do kandydatów mężczyzn. Powody tego stanu rzeczy nadal tkwią głęboko w tradycyjnym wzorcu polskiej struktury społecznej oraz w kulturze politycznej, w której ważniejszą pozycję od kobiet zajmują mężczyźni. Bardzo niewielki procent kobiet poniżej 40. roku życia znajdowała się również wśród kandydatek na listach wyborczych [Wasilewski, 2006, s.58]. Po wprowadzeniu w 2010 roku w Polsce ustawy kwotowej, zgodnie ze wskazaniem ustawowym, zwiększyła się liczebność kobiet na listach wyborczych, jednak kobiety nie zajmowały zazwyczaj miejsc eksponowanych na listach wyborczych. W związku z tym nie dokonały się na przestrzeni Polski jakiegokolwiek zasadnicze zmiany w wynikach wyborów samorządowych w 2010 roku, w porównaniu do poprzednich wyborów poczynawszy od 1998 roku.

W prowadzonych badaniach nad politycznymi elitami kobiecymi analizowano głównie zagadnienia związane z elitami szczebla centralnego. Badania dotyczące udziału kobiet w politycznych wyborach samorządowych prowadziły przede wszystkim Renata Siemieńska [Siemieńska, 2000; Siemieńska, 2003] i Małgorzata Fuszara [Fuszara, 2007]. Dotychczasowe badania wskazują jednoznacznie, że na szczeblu regionalnym i lokalnym uwidaczniała się większa reprezentacja udziału kobiet w polityce w porównaniu do szczebla centralnego. Dotychczas ustalono również następującą zależność - im wyższy szczebel władzy, tym mniejszy odsetek udziału w nim kobiet. Z dotychczasowych badań wynika także, że działalność kobiet na szczeblu regionalnym i lokalnym cieszyła się również większą akceptacją społeczną w porównaniu do szczebla centralnego. Droga kobiet do polityki na szczeblu lokalnym prowadziła przede wszystkim poprzez działalność społeczną oraz tzw. tradycje rodzinne, dotyczące uczestnictwa w przestrzeni politycznej [Fuszara, 2007, s.126-127]. Istotne znaczenie dla szeroko pojętej akceptacji społecznej udziału kobiet w polityce mają również tzw. wzorce środowiskowe, związane z udziałem kobiet w sferze publicznej oraz wzory aktywności kobiet propagowane w określonych strukturach politycznych (np. partiach), reprezentowanych przez kobiety.

Według dotychczasowych ustaleń badawczych do głównych czynników wskazujących na niski poziom udziału kobiet polskich w polityce mają wpływ przede wszystkim: obciążenie kobiet obowiązkami w sferze prywatnej (rodzina, dom, macierzyństwo), szeroko rozumiana dyskryminacja i bariery stawiane kobietom przez mężczyzn, tradycja społeczna związana z niskim udziałem kobiet w polityce, stereotypy związane z przekonaniem społecznym, że polityka pozostaje sferą działalności mężczyzn, stereotypy związane z przypisywaniem cech takich jak delikatność, uległość jako cech „kobięcych”, które nie mają uzasadnienia w życiu politycznym, niechęć samych kobiet do pełnienia funkcji politycznych spowodowana przekonaniem stereotypowym, że mężczyźni pozostają lepiej (bardziej merytorycznie) przygotowani do „uprawiania” polityki w porównaniu do kobiet [Fuszara, 2007, s.126-127].

Według badań Barbary Brodzińskiej, która analizie poddała aktywność polityczną na szczeblu lokalnym kobiet Torunia, wśród barier utrudniających dostęp kobiet do polityki wymienia się przede wszystkim poczucie braku kompetencji politycznych u samych kobiet oraz obciążenie obowiązkami domowymi. Z drugiej zaś strony obserwacje dotyczące udziału kobiet Torunia w lokalnej czy regionalnej sferze politycznej dowiodły, że zaangażowanie społeczne czy polityczne kobiet w większości przypadków nie kolidowało z obowiązkami domowymi oraz życiem zawodowym kobiet. Stwierdzono również, że kobiety, które odniosły sukces polityczny cieszyły się większym szacunkiem społecznym [Jeziński, Winclawska, Brodzińska, 2009, s.174-183].

Sukces polityczny kobiet zależy w ogromnej mierze od realizowanej kampanii wyborczej. Mimo że kobiety prezentują, ogólnie przyjmując, mniejsze doświadczenie polityczne, kampanie polityczne kobiet prowadzone są w sposób bardzo podobny do kampanii wyborczych mężczyzn. Istotne znaczenie, podobnie jak u mężczyzn, odgrywa także wizerunek kandydatek. Wśród najważniejszych cech u kandydatek wyborcy wymieniają przede wszystkim wykształcenie, zawód, przynależność partyjną, tzw. katalog wartości do których odwołują się kandydatki, wyznanie, wiek oraz wygląd zewnętrzny. Niebagatelne znaczenie, co należy podkreślić, ma właśnie płeć kandydatów. Kobiety pozostają niejako „karane” za płeć, natomiast mężczyźni „wynagradzani” [Szczydlińska-Kanoś, 2011, s.154-155; Siemieńska, 2005, s.113-119; Wasilewski, 2006, s.58].

Niska reprezentacja kobiet w przestrzeni politycznej, także regionalnej i lokalnej, wynikała w przeszłości i wynika w czasach współczesnych przede wszystkim z czynników kulturowych, związanych z miejscem i rolą kobiety w społeczeństwie. W przeszłości jak i w czasach obecnych większość społeczeństwa polskiego jest przekonana, że głównym polem aktywności kobiety powinny być zajęcia związane z rodziną, prowadzeniem gospodarstwa domowego, następnie zaś praca zawodowa i aktywność publiczna (w tym polityczna). Opinia

taka jest jeszcze bardziej eksponowana przez ogół społeczeństwa właśnie na poziomie lokalnym, na terytoriach oddalonych od wielkich miast i centrów życia społecznego oraz gospodarczego. Na poziomie lokalnej sceny politycznej kobiety w znacznie mniejszym stopniu, niż mężczyźni, wstępowały do partii (także w okresie Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej), co w konsekwencji skutkowało w ograniczeniu udziału kobiet w działalności politycznej. Ograniczenia wpływu kobiet na wprowadzanie w życie rozwiązań politycznych wynikała również z barier związanych z awansami kobiet na kierownicze stanowiska, umożliwiającymi m.in. podejmowanie decyzji politycznych [Bartkowski, 1996, s.80]. Wykształcenie kobiet i pozycja zawodowa koreluje z uczestnictwem kobiet w polityce. Im wyższa pozycja zawodowa oraz wykształcenie, tym większe szanse kobiet w kwestii ich udziału w działalności politycznej. Należy wskazać w tym miejscu również na znaczenie religii (wyznania), które ma wpływ na postrzeganie ról męskich i kobiecych. Podział ten wynika m.in. z różnic biologicznych oraz funkcji reprodukcyjnych, co z kolei wpływa na silnie zakorzenione w Polsce przekonanie, że mężczyźni w sposób naturalny przygotowani są do pełnienia funkcji publicznych, kobiety zaś opiekowania się rodziną [Pacześniak, 2006, s.11-13].

Małgorzata Fuszara wskazała na znaczenie dla uczestnictwa politycznego kobiet obowiązującej niejako na danym obszarze kultury politycznej. Aktywności politycznej sprzyja poprzedzająca udział w wyborach aktywność w różnych sektorach życia publicznego, w tym działalność kobiet w organizacjach pozarządowych. W tego rodzaju rejonach występuje wyższy udział kobiet we władzy politycznej a społeczeństwo wrażliwsze jest na problematykę nierówności czy dyskryminacji. W tzw. kulturze męskiej przewagi, kobietom jest najtrudniej zdobyć mandat udziału we władzy politycznej. W kulturze tej dominujące pozostaje spojrzenie stereotypowe związane z płcią, w którym sferę polityczną klasyfikuje się jako sferę aktywności publicznej mężczyzn. Wydaje się, że najczęściej, zwłaszcza na obszarach peryferyjnych Polski aktualnie występuje typ kultury „ślepiej na płć”. Mimo że kobiety uczestniczą we władzy politycznej, kwestie związane z nierównością ze względu na płć, działaniami na rzecz większej aktywności politycznej kobiet pozostają marginalizowane [Dajnowicz, 2013, s.25-26].

3. Udział kobiet w polityce na przestrzeni lokalno-regionalnej w świetle statystyki

Po przemianach politycznych, od lat 90. XX wieku w Europie wschodniej, związanych z powstaniem samodzielnych, demokratycznych państw, w tym wolnego, demokratycznego państwa polskiego obserwuje się powolny wzrost udziału kobiet w polityce, co dotyczy także przestrzeni regionalnej i lokalnej. Biorąc pod uwagę dane statystyczne gromadzone przez Państwową Komisję Wyborczą w Polsce (PKW), w latach 1998 – 2010 wzrastał udział kobiet w lokalnej polityce [Dajnowicz, 2013, s.88-93]. W 1998 roku kobiety stanowiły około 14% działaczy lokalnej sceny politycznej, w 2010 roku około 23%. Według badań Małgorzaty Fuszary, dotyczących udziału kobiet w polityce na poziomie najniższego szczebla, czyli gminnego, kwestia zaangażowania politycznego kobiet począwszy od 1998 roku była bardzo zróżnicowana. W niektórych gminach kobiety radne stanowiły nawet około 50-60% składu rady, w niektórych zaś w ogóle nie były reprezentowane [Fuszara, 2007, s.142-143].

Tabela 1. Mandaty uzyskane przez kobiety w wyborach do rad powiatów (1998-2010)

Rok wyborów	Liczba mandatów	Mandaty uzyskanie przez kobiety	Mandaty (%)
1998	380	41	10,8
2002	250	36	14,4
2006	250	43	17,2
2010	250	36	14,4
Łącznie	1130	156	13,8

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW); Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., część 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

Mandaty zdobyte przez kobiety w wyborach na szczeblu rad powiatowych województwa podlaskiego w latach 1998 – 2010 (tab. 1) wahały się na poziomie 10-17%. Pod względem liczby zdobytych mandatów przez kobiety omawiany obszar w niewielkim stopniu odbiegał od średniej krajowej. W analizowanych latach najliczniejsza reprezentacja kobiet miała miejsce w 2006 roku, kobiety zdobyły wówczas 43 mandaty na 250 możliwych. W 1998 roku, pomimo największych możliwości w związku z liczbą mandatów (380), kobiety nie osiągnęły dobrego wyniku. Zdobyły wówczas 41 mandatów, co stanowiło 10,8% ogółu mandatów. Niska reprezentacja kobiet w przestrzeni regionalno-lokalnej województwa podlaskiego związana była z „pierwszymi” wyborami w nowo powstałym województwie. Wydaje się, że w większym stopniu pretendowali do struktur politycznych kandydaci o wcześniejszym doświadczeniu politycznym, uczestniczący w życiu społeczno-politycznym we wcześniejszym okresie. W bardziej znaczącym stopniu niż w późniejszych latach (a związane było to z wcześniejszym doświadczeniem politycznym) przeważali w tych wyborach mężczyźni. Z kolei w 2006 roku udział kobiet w polityce Podlasia był odzwierciedleniem tendencji krajowej. Poza tym należy zauważyć, że większa liczebność kobiet w radach powiatów wynikała z osiągniętej silnej pozycji w niniejszych wyborach Prawa i Sprawiedliwości (aneks 1), na listach której znalazły się również kobiety.

Tabela 2. Mandaty zdobyte przez kobiety w wyborach do rad miast na prawach powiatu (1998-2010)

Rok wyborów	Liczba mandatów	Mandaty zdobyte przez kobiety	Mandaty (%)
1998	122	17	13,9
2002	74	7	9,5
2006	74	15	20,3
2010	74	19	25,7
Łącznie	344	58	16,9

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW); Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., część 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

W wyborach do rad największych w województwie miast (miast na prawach powiatów) - Białystok, Łomża i Suwałki należy zauważyć znaczny wzrost reprezentacji kobiet (tab. 2). W 2010 roku kobiety stanowiły ponad 1/4 radnych. Wyjątkowo niską reprezentację osiągnęły kobiety w 2002 roku, niespełna 1/10 mandatów (9,5%). W 2002 roku znaczącej przewagi nie

osiągnęła w województwie żadna partia, koalicja czy komitet wyborczy. Taki sam wynik kobiety osiągnęły (zdobywając po 5 mandatów – zob. aneks 1) w trzech partiach (Liga Polskich Rodzin, Polskie Stronnictwo Ludowe, koalicja Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy). Potwierdza się teza wskazująca na większe możliwości „wejścia” do polityki kobiet startujących z dużych partii lub komitetów wyborczych.

Tabela 3. Reprezentacja kobiet w radach miast na prawach powiatów (1998-2010)

Rok wyborów Miasto	1998			2002			2006			2010			Średnia (%)
	Liczba	Mandaty kobiet	%	Liczba mandatów	Mandaty kobiet	%	Liczba mandatów	Mandaty kobiet	%	Liczba mandatów	Mandaty kobiet	%	
Białystok	50	6	22,0	28	2	7,1	28	4	14,3	28	6	21,4	13,4
Łomża	36	6	16,7	23	3	13,0	23	7	30,4	23	8	34,8	22,9
Suwałki	36	5	13,9	23	2	8,7	23	4	17,4	23	5	21,7	15,2

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW); Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., część 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

Biorąc pod uwagę miasta Białystok, Łomża i Suwałki przedstawione w tabeli nr 3 najliczniejszą reprezentację kobiet we wszystkich analizowanych latach notowała Łomża. Największy wynik osiągnęły kobiety w 2010 roku, zdobywając w Łomży prawie 35% mandatów. W 2010 roku w Białymstoku i w Suwałkach kobiety uzyskały również wysoki wynik tj. powyżej 21%. W roku 2002 najmniejsza liczba kobiet sprawowała mandat radnego (co było odzwierciedleniem niskiego udziału kobiet również w wyborach do rad powiatów), niespełna 10%. Za jedną z przyczyn niskiej reprezentacji kobiet w 2002 roku można uznać również zmniejszenie ogólnej liczby możliwych do zdobycia mandatów (z 122 w 1998 roku do 74 w roku 2002 i latach następnych). Wyraźnie uwidocznił się wzrost udziału kobiet w radach miast począwszy od 2002 roku. Drugą lokatę za Łomżą pod względem udziału kobiet w polityce zajęły Suwałki. Wyłania się w tym miejscu obraz wskazujący tendencję - w mniejszych miastach kobiety w większym stopniu uzyskują szansę udziału w przestrzeni politycznej.

Tabela 4. Reprezentacja kobiet w wyborach 1998-2010 (wybrane powiaty)

Rok wyborów Powiat	1998			2002			2006			2010			Średnia (%)
	Liczba mandatów	Mandaty kobiet	%	Liczba mandatów	Mandaty kobiet	%	Liczba mandatów	Mandaty kobiet	%	Liczba mandatów	Mandaty kobiet	%	
augustowski	30	5	6,7	9	2	10,5	19	4	21,1	19	3	15,8	16,1
białostocki	45	9	0,0	25	6	24,0	25	5	20,0	25	6	24,0	21,7
grajewski	25	2	8,0	17	3	17,7	17	6	35,3	17	6	35,3	22,4
hajnowski	25	2	8,0	17	0	0,0	17	2	11,8	17	2	11,8	7,9
łomżyński	25	2	8,0	17	6	35,3	17	3	17,7	17	5	29,4	22,0
sejneński	20	3	5,0	15	2	13,3	15	5	33,3	15	2	13,3	18,5
siemiatycki	25	1	4,0	17	3	17,7	17	3	17,7	17	0	0,0	9,2
suwalski	20	1	5,0	15	1	6,7	15	3	20,0	15	1	6,7	9,2
zambrowski	25	2	8,0	17	0	0,0	17	0	0,0	17	2	11,8	5,3

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW); Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., część 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

W analizowanym okresie chronologicznym (z wyłączeniem 2010 roku) najlepszy wynik pod względem uzyskanych mandatów kobiety osiągnęły w powiecie białostockim. Najniższą reprezentację kobiet zanotowano w powiatach zambrowskim i hajnowskim. Najliczniejszą grupę kobiet można było odnotować w powiecie białostockim, grajewskim i łomżyńskim. O ile powiaty grajewski i łomżyński charakteryzowała „zmienność” pomiędzy kolejnymi wyborami (np. od 8% kobiet w radzie powiatu w wyborach w 1998 roku do 35% w roku 2002), o tyle w powiecie białostockim liczba kobiet nigdy nie była niższa niż 20%. Z kolei „na końcu listy” znalazły się powiaty, w których udział kobiet w przestrzeni politycznej był bardzo niski (wymieniane zambrowski, hajnowski oraz powiaty siemiatycki i suwalski). W niniejszych czterech powiatach liczba kobiet nie przekracza 10% składu rad, a więc były to jedna, dwie lub maksymalnie trzy radne w powiecie. Najslabiej w tym miejscu przedstawiał się powiat zambrowski, w którym przez dwie kolejne kadencje nie zasiadała w radzie ani jedna kobieta.

Tabela 5. Wiek kobiet zasiadających w radach powiatów (1998-2010)

Rok Przedział wiekowy	1998		2002		2006		2010	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
18-29	1	2,4	0	0,0	2	4,7	2	5,6
30-39	8	19,5	3	8,3	6	13,9	3	8,3
40-49	20	48,9	22	61,1	28	65,1	11	30,6
50-59	12	29,2	10	27,8	5	11,6	17	47,2
od 60	0	0,0	1	2,8	2	4,7	3	8,3
Suma	41	100,0	36	100,0	43	100,0	36	100,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW);
 Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., cz. 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

Tabela 6. Wiek kobiet zasiadających w radach miast na prawach powiatów (1998-2010)

Rok Przedział wiekowy	1998		2002		2006		2010	
	liczba	%	liczba	%	liczba	%	liczba	%
18-29	1	5,9	1	14,3	0	0,0	2	10,5
30-39	1	5,9	0	0,0	3	20,0	4	21,1
40-49	8	47,1	5	71,4	4	26,7	6	31,6
50-59	4	23,5	1	14,3	7	46,7	5	26,3
od 60	3	17,6	0	0,0	1	6,6	2	10,5
Suma	17	100,0	7	100,0	15	100,0	19	100,0

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW);
 Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., cz. 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

Tabele nr 5 i 6 dotyczą wieku kobiet – radnych. Najwięcej kobiet zasiadało w radach powiatów oraz radach miast województwa podlaskiego osiągając wiek pomiędzy 40 a 49 rokiem życia (60-70%). Najmniej liczne reprezentacje dotyczyły wieku kobiet 18-29 lat i ponad 60 lat. Kobiety zazwyczaj osiągały stabilizację zawodową i rodziną, następnie podejmowały aktywność polityczną. W kolejnych wyborach można było zauważyć wzrost liczby mandatów zdobytych przez kobiety w przedziale wiekowym 50-59. Spowodowane było to tym, iż kandydatki bardzo często wybierane były na drugą, a nawet trzecią kadencję. Dwie kobiety były radnymi przez kolejne cztery kadencje [wskazuje na to powtarzalność nazwisk].

Najczęściej mandat radnej rady powiatu lub rady miast zdobywały kandydatki zajmujące pierwsze, drugie lub trzecie miejsce na liście wyborczej. Zdecydowanie przeważały w sposób naturalny „jedyńki”. Kolejne miejsca były mniej znaczące, w związku z tym szanse na zdobycie mandatu również malały. Zależność pomiędzy zajmowanym miejscem na liście wyborczej a liczbą zdobytych mandatów można byłoby przedstawić za pomocą piramidy. U jej podstawy byłyby najwyższe, eksponowane miejsca, które przekładały się na największą liczbę uzyskanych mandatów. Ponadto należy dodać, że radne rad powiatów, a także rad miast w znaczącej większości posiadały wykształcenie wyższe i średnie. W kolejnych latach zauważono spadek liczby kobiet z wykształceniem średnim, na rzecz wykształcenia wyższego. Można postawić w

tym miejscu wnioski wskazujące również na podnoszenie czy uzupełnianie wykształcenia radnych. Wykształcenie radnych odzwierciedlone zostało także w wykonywanych przez kobiety zawodach. Większość radnych wykonywała pracę urzędniczą [na podstawie Banku Danych Lokalnych (Główny Urząd Statystyczny)].

Charakterystycznym wyróżnikiem politycznej sceny regionalno-lokalnej jest rejestrowanie obok komitetów partii politycznych komitetów lokalnych. W 1998 roku najważniejszą, główną partią była Solidarność, z której osiemnaście kobiet zasiadało w radach powiatów. W 2002 roku po pięć radnych związanych było z Ligą Polskich Rodzin, koalicją Sojuszu Lewicy Demokratycznej – Unii Pracy oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego. W wyborach w 2006 i 2010 roku największy sukces osiągnęło Prawo i Sprawiedliwość, gdzie kobiety zdobywały odpowiednio trzynaście i jedenaście mandatów.

Komitety lokalne reprezentowane były średnio po jednym, dwa lub maksymalnie trzy mandaty w radach powiatu. Jednak ich suma zazwyczaj przewyższała wyniki dominujących partii. Przyczyną tak licznej reprezentacji komitetów lokalnych na szczeblu powiatowym może być fakt, iż partie ogólnokrajowe nie miały przystosowanego programu do niższych szczebli samorządu. Ich główne postulaty i kierunki działań były kierowane do wyborców tzw. krajowych, nie uwzględniały często specyfiki lokalno-regionalnej. Program komitetów lokalnych w większym stopniu niż program partii ujmował kwestie dotyczące regionu czy miasta, z którymi związani byli kandydaci i wyborcy.

Radne z komitetów lokalnych weszły również w skład rad miast na prawach powiatów (aneks 2). Było ich jednak stosunkowo mniej w porównaniu do rad powiatów. Najwięcej komitetów lokalnych reprezentowanych było podczas wyborów w 1998 roku, zaś w kolejnych latach liczba komitetów lokalnych ulegała zmniejszeniu na rzecz komitetów partii krajowych. Pojedyncze komitety lokalne, z listy których kobiety otrzymywały mandat w radach miast, zarejestrowano w Łomży i w Suwałkach.

Najwięcej mandatów radnych kobiety uzyskały w 1998 roku z ramienia Solidarności (9 mandatów), w 2002 roku z Ligi Polskich Rodzin (3 mandaty), w 2006 roku Prawa i Sprawiedliwości (6 mandatów) i w 2010 roku Platformy Obywatelskiej (9 mandatów).

Tabela 7. Radne sejmiku województwa podlaskiego (1998-2010)

Rok wyborów	Komitet i nr listy	na liście	wiek	liczba mandatów / mandaty kobiet (%)
1998	Sojusz Lewicy Demokratycznej (1)	4	47	45/2 (4,4)
	Akcja Wyborcza Solidarność (2)	3	50	
2002	Koalicyjny KW Platforma Obywatelska - Prawo i Sprawiedliwość (17)	3	54	30/2 (6,8)
	KW Samoobrona Rzeczypospolitej Polskiej (2)	1	34	
2006	KW Platforma Obywatelska RP (5)	1	50	30/1 (3,3)
2010	KW Platforma Obywatelska RP (4)	1	54	30/2 (6,8)
	KW Prawo i Sprawiedliwość (5)	2	30	
Suma				135/7 (5,2)

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW); Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., cz. 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

W porównaniu do rad powiatów oraz miast w województwie podlaskim liczba kobiet zasiadająca w sejmiku województwa podlaskiego była bardzo niska. Począwszy od wyborów w 1998 roku nie zanotowano w radzie sejmiku więcej niż dwóch kobiet, co nie przekraczało 7% ogółu odsetka radnych. Na 135 radnych wybranych w czterech kolejnych wyborach, kobiety zdobyły łącznie tylko 7 mandatów. Uzupełniająco należy dodać, że najmłodsza radna w dniu wyborów miała 30 lat, zaś najstarsza 54. Wszystkie kandydatki związane były z ogólnokrajowymi partiami i zajmowały pierwsze (eksponowane) miejsca na listach wyborczych.

Aneks 1. Komitety wyborcze w radach powiatów (1998-2010)

p.	Nazwa komitetu wyborczego	Powiat	Liczba mandatów	liczba mandatów łącznie
1998				
1.	Akcja Wyborcza Solidarność	augustowski	3	18
		białostocki	5	
		łomżyński	1	
		moniecki	2	
		sejneński	1	
		siemiatycki sokólski	3	
		wysokomazowiecki	1	
		zambrowski	1	
2.	Sojusz Lewicy Demokratycznej	augustowski	1	6
		białostocki	2	
		hajnowski	1	
		sejneński	1	
		wysokomazowiecki	1	
3.	Samorząd Ziemi Augustowskiej	augustowski	1	1
4.	Międzygminne Forum Samorządowe	białostocki	2	2
5.	Ziemia Bielska	bielski	1	1
6.	Koalicja Bielska	bielski	1	1
7.	Prawica Samorządowa Jedność	bielski	1	1
8.	Prawica Samorządowa	grajewski	2	2
9.	Białorusko – Ludowy KW	hajnowski	1	1

10.	Samorządowe Porozumienie „Wybory 98”	kolneński	2	2
11.	Przymierze Społeczne: PSL-UP-KPEiR	łomżyński	1	4
		moniecki	1	
		sokólski	1	
		zambrowski	1	
12.	Sejny-Giby-Krasnopol	sejneński	1	1
13.	Przymierze na Rzecz Rozwoju Wsi Suwalskiej	suwalski	1	1
2002				
1.	Liga Polskich Rodzin	augustowski	1	5
		grajewski	1	
		kolneński	1	
		łomżyński	1	
		sokólski	1	
2.	Koalicyjny KW Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy	białostocki	2	5
		bielski	2	
		sejneński	1	
3.	Polskie Stronnictwo Ludowe	grajewski	1	5
		łomżyński	3	
		sokólski	1	
4.	Inicjatywa Społeczna Wspólnota Samorządowa	augustowski	1	1
5.	Nasze Podlasie	białostocki	2	2
6.	Jedność	białostocki	2	2
7.	Koalicja Bielska	bielski	1	1
8.	Niezależni w wyborach 2002	grajewski	1	1
9.	Kolneńskie Porozumienie Prawicy	kolneński	1	1
10.	Porozumienie Samorządowe – Powiatu Kolno	kolneński	1	1
11.	Samorząd 2002	łomżyński	2	2
12.	Samorządowe Porozumienie Prawicy	moniecki	3	3
13.	Dobro Wspólne	sejneński	1	1
14.	Forum Prawicy	siemiatycki	2	2
15.	Porozumienie Samorządowe	siemiatycki	1	1
16.	Wspólna Przyszłość	sokólski	1	1

17.	Przymierze dla Suwalszczyzny	suwalski	1	1
18.	Porozumienie Samorządowe – Jedność i Sprawiedliwość	wysokomazowiecki	1	1
2006				
1.	Polskie Stronnictwo Ludowe	grajewski	2	5
		łomżyński	2	
		sokólski	1	
2.	Liga Polskich Rodzin	grajewski	1	2
		łomżyński	1	
3.	Prawo i Sprawiedliwość	augustowski	3	13
		białostocki	2	
		grajewski	2	
		moniecki	1	
		sejneński	1	
		siemiatycki	1	
		sokólski	1	
		suwalski	1	
		wysokomazowiecki	1	
4.	Platforma Obywatelska RP	białostocki	2	3
		hajnowski	1	
5.	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	białostocki	1	3
		bielski	2	
6.	Samoobrona RP	augustowski	1	2
		sejneński	1	
7.	Grajewska Wspólnota Samorządowa	grajewski	1	1
8.	Białorusko-Ludowy Komitet Wyborczy	hajnowski	1	1
9.	Przyjazny Samorząd	kolneński	2	2
10.	Samorządowe Porozumienie Prawicy	moniecki	2	2
11.	Chrześcijański Ruch Samorządowy	sejneński	2	2
12.	Stowarzyszenia Sołtysów	sejneński	1	1
13.	Porozumienie Samorządowo - Ludowe	siemiatycki	2	2
14.	Moja Ojczyzna	sokólski	1	1
15.	Porozumienie Ludowo - Samorządowe	suwalski	2	2
16.	Jedność i Samorządność	wysokomazowiecki	1	1
2010				
	Sojusz Lewicy Demokratycznej	bielski	2	2

1.				
2.	Polskie Stronnictwo Ludowe	bielski	1	9
		grajewski	3	
		kolneński	1	
		łomżyński	2	
		sokólski	1	
		suwalski	1	
3.	Platforma Obywatelska RP	białostocki	4	5
		hajnowski	1	
4.	Prawo i Sprawiedliwość	augustowski	2	11
		białostocki	2	
		grajewski	2	
		łomżyński	2	
		sejneński	1	
		sokólski	1	
		zambrowski	1	
5.	Samorząd Ziemi Augustowskiej	augustowski	1	1
6.	Grajewska Wspólnota Samorządowa	grajewski	1	1
7.	Koalicja Wyborcza Ziemia	hajnowski	1	1
8.	Samorzady Łomżyńskie Razem	łomżyński	1	1
9.	Chrześcijańskie Porozumienie Samorządowe	moniecki	1	1
10.	Stowarzyszenie Sołtysów Powiatu Sejneńskiego	sejneński	1	1
11.	Powiat Dla Ludzi	wysokomazowiecki	1	1
12.	Jedność i Samorządność	wysokomazowiecki	1	1
13.	Razem	zambrowski	1	1

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW);
 Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., cz. 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

Aneks 2. Komitety wyborcze w radach miast na prawach powiatów (1998-2010)

p.	Nazwa komitetu wyborczego	Miasto	Liczba mandatów	Suma
1998				
1.	KW Akcja Wyborcza Solidarność	Białystok	5	9
		Łomża	3	

		Suwałki	1	
2.	Unia Wolności	Białystok	1	1
3.	Sojusz Lewicy Demokratycznej	Suwałki	1	1
4.	Porozumienie Mieszkańców „Teraz Łomża”	Łomża	2	2
5.	Samorządowa Łomża Grodzka	Łomża	1	1
6.	Suwałskie Forum Gospodarcze	Suwałki	1	1
7.	Przymierze dla Suwałk	Suwałki	1	1
8.	Mieszkańcy Razem – Obronić Suwałki	Suwałki	1	1
2002				
1.	Liga Polskich Rodzin	Białystok	2	3
		Łomża	1	
2.	Koalicyjny KW Sojusz Lewicy Demokratycznej – Unia Pracy	Łomża	1	1
3.	Chrześcijańskie Porozumienie Prawicy	Łomża	1	1
4.	Blok Samorządowy	Suwałki	2	2
2006				
1.	Liga Polskich Rodzin	Łomża	1	1
2.	Prawo i Sprawiedliwość	Białystok	3	6
		Łomża	3	
3.	Platforma Obywatelska RP	Białystok	1	2
		Łomża	1	
4.	SLD+SDPL+PD+UP Lewica i Demokraci	Suwałki	1	1
5.	Samorządowe Porozumienie Łomży	Łomża	2	2
6.	Z Gajewskim Dla Suwałk	Suwałki	3	3
2010				
1.	Sojusz Lewicy Demokratycznej	Suwałki	1	1
2.	Platforma Obywatelska RP	Białystok	5	9
		Łomża	3	
		Suwałki	1	
3.	Prawo i Sprawiedliwość	Białystok	1	7
		Łomża	4	
		Suwałki	2	

4.	Samorządowe Porozumienie Łomży	Łomża	1	1
5.	Suwałki – Wizja Gajewskiego	Suwałki	1	1

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych Państwowej Komisji Wyborczej (PKW); Wybory Samorządowe 11 października 1998 r., cz. 2, t. 10, Warszawa 1998; www.pkw.gov.pl.

4. Uwagi podsumowujące

W województwie podlaskim kobiety uczestniczyły w politycznej przestrzeni lokalno-regionalnej w porównywalnym stopniu do kobiet z innych części (regionów) kraju o zbliżonym położeniu terytorialnym (peryferyjnym). Największe szanse na „wejście” do polityki miały kobiety reprezentujące największe partie. Na poziomie powiatów w największym stopniu aktywność polityczną kobiet zanotowano na obszarze położonym w pobliżu ośrodka centralnego (powiatu białostockiego). Należy podkreślić, że potwierdzają się ustalenia dotyczące większych możliwości politycznych kobiet z mniejszych ośrodków miejskich w porównaniu z większymi miastami. Z analizy danych statystycznych wynika jednoznacznie, że kobiety, które w wyniku wyborów weszły do rad miast czy powiatów miały około 40 lat, działalność polityczna niejednokrotnie poprzedzona była również udziałem w polityce we wcześniejszym okresie. Na uwagę zasługuje również fakt, iż im wyższy szczebel polityki (w tym wypadku sejmik powiatowy), tym więcej kobiet zasiadających w radzie, które osiągnęły wiek około 50 lat. Należy sądzić, że niniejsze radne uczestniczyły w życiu politycznym we wcześniejszym okresie, na poziomie miast czy gmin.

Najwięcej kobiet – elit politycznych województwa podlaskiego związana była z powiatem białostockim, augustowskim, łomżyńskim, monieckim i grajewskim. Kobiety związane z niniejszymi powiatami reprezentowały ugrupowania czy komitety związane głównie z prawicą (Solidarność, Prawo i Sprawiedliwość, Samorządowe Porozumienie Prawicy) oraz partią ludową. Również w miastach do 2006 roku kobiety w największym stopniu sympatyzowały z prawą stroną polityczną. Zmiany nastąpiły w wyborach samorządowych 2010 roku, kiedy to największe liczba kobiet związana była z Platformą Obywatelską. Ugrupowaniem silnie reprezentowanym wówczas w miastach przez kobiety była także partia Prawo i Sprawiedliwość.

Uczestnictwo kobiet w politycznej przestrzeni lokalno-regionalnej odzwierciedla również sympatie polityczne ludności województwa podlaskiego [Tomczonek, 2009, s.75-86]. Analiza wyborów samorządowych wyłoniła wcześniej ustalony obraz wpływów politycznych poszczególnych nurtów politycznych na obszarze województwa podlaskiego. Wpływy prawicy dominują w zachodniej części województwa (powiaty łomżyński, zambrowski), lewicy – we wschodniej, z przewagą zamieszkującej ten obszar ludności białorusko-prawosławnej (przykładowo powiat hajnowski). W miastach (Białystok), a dotyczyło to głównie wyborów w 2010 roku największe sympatie polityczne uzyskał blok liberalny (Platforma Obywatelska). Wydaje się również, że komitety wyborcze nazwą nawiązujące do aspektu lokalnego, wskazywały na konkretne sympatie polityczne (przykładowo Prawica Samorządowa Jedność w powiecie bielskim, Białorusko-Ludowy Komitet Wyborczy w hajnowskim, Kolneńskie Porozumienie Prawicy w kolneńskim, Samorządowe Porozumienie Prawicy w monieckim czy Chrześcijańskie Porozumienie Prawicy w Łomży). Nazwy komitetów lokalnych podkreślały aspekty związane z tożsamością mieszkańców, często eksponowały także czynnik wyznaniowy, co w przypadku powiatów mieszanych narodowościowo i wyznaniowo było ważną wskazówką dla wyborców, biorących udział w głosowaniach.

 m.dajnowicz@uwb.edu.pl

Literatura:

- Bartkowski J. (1996), *Lokalne elity władzy w Polsce w latach 1966 – 1995*, Warszawa.
- Brodzińska B. (2009), *Praca u podstaw, czyli aktywność polityczna kobiet na szczeblu lokalnym*, [w:] *Płeć w życiu publicznym*, Jeziński M., Winclawska M., Brodzińska B., Toruń.
- Dajnowicz M. (2009), *The political participation of the inhabitants of the North-Eastern border regions of Poland (2001 – 2007)*, [w:] *Borderland society and culture in the face of civilization challenges*, Tomczonek Z. (red.), Białystok.
- Dajnowicz M. (2012), *Wprowadzenie*, [w:] *Regionalne elity polityczne II i III Rzeczypospolitej*, Dajnowicz M. (red.), Białystok.
- Fuszara M. (2007), *Kobiety w polityce*, Warszawa.
- Fuszara M. (2013), *Kobiety w wyborach parlamentarnych i samorządowych – próba podsumowania*, [w:] *Kobiety w politycznej przestrzeni Europy. Uwarunkowania i zróżnicowanie regionalne uczestnictwa w polityce*, Dajnowicz M. (red.), Białystok.
- Maj Cz., Maj E. (1992), *Przywódstwo i elity polityczne w Polsce. Analiza porównawcza*, [w:] *Elity polityczne w Polsce*, Pałeczki K. (red.), Toruń.
- Pacześniak A. (2006), *Kobiety w Parlamencie Europejskim. Przelamywanie stereotypu płci w polityce*, Wrocław.
- Raciborski F. (2005), *Czy wyborcy preferują mężczyzn?*, [w:] *Płeć, wybory, władza*, Siemieńska R. (red.), Warszawa.
- Siedlecki M. (2013), *Potencjał wyborczy kobiet w ujęciu krajowym i regionalnym w świetle statystyki Państwowej Komisji Wyborczej*, [w:] *Kobiety w politycznej przestrzeni Europy. Uwarunkowania i zróżnicowanie regionalne uczestnictwa w polityce*, Dajnowicz M. (red.), Białystok.
- Siemieńska R. (2000), *Nie mogą, nie chcą czy nie potrafią? O postawach i uczestnictwie politycznym kobiet w Polsce*, Warszawa.
- Siemieńska R. (2003) *Aktorzy życia publicznego*, Warszawa.
- Szczydlińska-Kanoś A. (2011), *Marketing polityczny w regionie*, Kraków.
- Wasilewski J. (2006), *Wprowadzenie. Elita polityczna średniego szczebla – problematyka badania*, [w:] *Powiatowa elita polityczna*, Wasilewski J. (red.), Warszawa;
- Wasilewski J., (2006), *Zarys socjologicznego portretu elity politycznej sześciu powiatów*, [w:] *Powiatowa elita polityczna*, Wasilewski J. (red.), Warszawa.
- *Wybory Samorządowe 11 października 1998 r.*, cz. 2, t. 10, Warszawa 1998.
- Żyromski M. (2007), *Teorie elit a systemy polityczne*, Poznań.

Pozostałe źródła:

- www.pkw.gov.pl [30.04.2012].
- www.stat.gov.pl [30.04.2012]